

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 800-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Звіт Державного департаменту США про торгівлю людьми : URL: https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/TIP_Report_20_Ukr.pdf.
3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 верес. 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
5. Про створення Департаменту міграційної поліції : наказ Національної поліції України від 07 грудня 2020 року № 946. URL: <https://mvs.gov.ua>.

Тимошенко Віра Іванівна,

головний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ЗЛОЧИН І ПОКАРАННЯ В ХРИСТИЯНСЬКІЙ ТЕОЛОГІЇ

Християнство є однією з найпоширеніших світових релігій та єдиною релігією, прихильники якої присутні в кожній країні. Згідно з даними Центру вивчення глобального християнства при Теологічній семінарії Гордон-Конвелл (США), релігійною більшістю на Землі й надалі будуть залишатись християни. До 2025 року у світі буде 2,732 млрд християн, а в 2050 р. – 3,443 млрд [1]. Ця обставина не може не впливати на розвиток суспільства і повинна враховуватися кримінальним законодавством. Адже між релігією і правом багато спільного. Релігія створює основу менталітету нації, узагальнює досвід, знання, звички народу і перетворює їх на жорсткі та обов'язкові для виконання релігійні норми. Право, як і релігія, відбиває рівень розвитку суспільства, регламентує різні сторони життя соціуму й кожної людини як з точки зору моралі, так і законодавства. При цьому саме кримінальне право впливає на суспільні відносини найбільш дієвими засобами, а тому більш ніж інші галузі права потребує дотримання моральних норм як при формуванні кримінального законодавства, так і в процесі його реалізації.

Як відомо, головною метою життя для християнина є порятунок власної, нетлінної душі від гріха в ім'я воскресіння, тобто матеріалізації в новій сутності, яка передбачає Божественну гармонію плоті й духу. Ідея порятунку осмислюється насамперед у категоріях гріха і спокути, правовим корелятом яких виступає злочин і

покарання, а також у тематичному полі складної філософсько-теологічної проблеми теодицеї, в межах якої християнство викладає вчення про добро і зло. Зло в людині – це гріх. Кожна людина потенційно спрямована до гріха. Поняття гріха і злочину не тотожні: «Будь-який злочин є гріхом, але не всякий гріх є злочином» [2]. Сутність гріха визначається моральними правилами і традиціями християнства, це поняття більш об'ємне і ширше, ніж уявлення світського права про злочини, що містить у собі певний мінімум морально-етичних норм, недотримання яких становить небезпеку для всіх членів суспільства.»Гріх – за релігійними уявленнями – є порушенням у думках або дією волі Бога, втіленої в моральних приписах, вимогах релігійно-санкціонованих норм поведінки і способу життя»[3, с. 134]. Для християнства гріх починається з бажання, тобто діяння ще не відбулося, а людина вже згрішила. Ця ідея має певний сенс для попередження злочинності.

Джерелом гріха в християнстві є плоть, світ, диявол, пристрасті та хіть: «З серця виходять лихі думки, вбивства, перелюби, розпуста, крадіжки, неправдиві свідчення, богозневага»¹, – сказано в Євангелії від Матвія [4]. У ситуації вибору, яка передбачає наявність альтернативи, християнин обирає з реально можливих варіантів поведінки той, який уявляється йому найближчим до ідеалу. Тобто гріх успадковується не генетично, а відтворюється в душі кожного разу, коли людина неналежним чином розпоряджається своєю свободою.

Згідно з церковною догматикою, для людського гріха крім вільного вибору є й інші, непрямі причини, як внутрішнього так і зовнішнього характеру. Примус та об'єктивна реальність, нормативно оформлена чинними правовими нормами, може ставити людину перед необхідністю робити вибір між гріхом і чеснотою, між законслухняною і протиправною поведінкою проти своєї волі. Підтримуючи світську владу, християнство, проте, не визнає за позитивним правом претензії на можливість формувати абсолютну правову основу поведінки і вважає, що воно є лише відбиттям у суспільній правовій свідомості розуміння належного, відповідного реаліям конкретної історичної епохи. При цьому норми належного в християнізованій культурі носять мінливий, «ситуаційний» характер. Проповідь Ісуса Христа орієнтує на ідеал, а не на точні норми. Оскільки закон, встановлений державою, ніколи не містить всієї повноти закону божественного, він допускає можливість заперечення моральних норм, якщо на певному етапі свого розвитку суспільство вважає тиме це благом для соціуму [5, с. 45, 98, 96].

З поняттям злочину в християнстві пов'язане поняття покарання. Ця зв'язаність задається їх загальною буттєвою основою: і злочин, і покарання – зло. Покарання – зло, що виникає як відповідь на виклик злочину. Але між цими видами зла є істотна відмінність. Головну

¹ Євангелие от Матфея 15 стих 19. URL.: <https://bible.by/verse-ua/40/15/19/>.

метафізичну таємницю покарання розкрив ще Фома Аквінський, вказавши: «Поділ [зла] на злочин і покарання є не поділ зла як такого, але того зла, яке вбачається в речах зі свободою волі» [6].

За християнськими канонами мета покарання – виправлення грішника, недопущення скоєння нових гріхів і залякування. Однак система і види покарання в Старому і Новому Завітах у більшості своїй криваві та аморальні, суперечать головній ідеї християнства – любові до ближнього. Мойсеїв Закон передбачає різні види покарання – штрафи, членушкодження, кваліфіковані види страти тощо. Водночас саме вбивство вважалося найстрашнішим злочином. Слід погодитись із наявною в науковій літературі думкою, що біблійна заповідь «не убий» суперечить поширеності застосування смертної кари в Старому Завіті. За словами Н.С. Федосової, вимоги-заборони «не вбивай», «не проливай кров» були обов'язковою нормою поведінки тільки серед своїх родичів і сучасників. Заповідь «не вбивай» означає «не вбивай ближнього». Відносно ж «далеких» застосовувалися жорстокі закони. Слід зазначити, що давньоруське законодавство з самого початку не сприйняло ні християнські ідеї покарання, ні його види [7]. Головна мета покарання за Руською Правдою, складеною у Київській державі, полягала у відшкодуванні завданої шкоди (матеріальної або моральної) та поповненні княжої скарбниці. Смертна кара навіть не згадувалась.

Істотним фактором, що стримує від правопорушень, є в християнській свідомості уявлення про те, що гріх і відплата (покарання) можуть не йти безпосередньо одне за одним, бувають розділені багатьма роками і навіть поколіннями.

Ключовим для християнина є уявлення про те, що зовнішнє середовище лише створює певні умови для тієї чи іншої поведінки людини в конкретній життєвій ситуації, що розглядається як Божественні випробування на її життєвому шляху. Але остаточно мету своїх діянь визначає сам індивід. При виборі моделі поведінки найбільш наочно проявляється такий моральний феномен як совість. Саме совість є критерієм справедливості, вона спонукає людей чинити належним чином, втілюючи в реальність Божественні ідеали навіть тоді, коли їх діяння прямо суперечать прагматичному голосу розуму, для якого властиво лише знаходити ті чи інші діяння раціональними чи нераціональними, вигідними або невигідними. При цьому людина може вирішити вчинити зовсім не так, як їй підказує совість, і піти проти неї. Гріховна свідомість завжди здатна виправдати протиправну поведінку, дозволяє переступати будь-які закони в інтересах доцільності, матеріальної вигоди, егоїстичних бажань.

З точки зору християнства, покарання має бути справедливим. Сучасна церква закликає до гуманізації людських відносин, обґрунтовує потребу в справедливості. Однак кримінальна політика різних держав, що заснована на ідеї справедливості та має служити втіленню цієї справедливості в соціальному житті окремих

особистостей, груп і суспільств, на практиці часто піддається спотворенню. Злопам'ятність, ненависть і навіть жорстокість можуть брати верх над ідеєю справедливості. Прагнення знищити противника, обмежити його свободу або навіть повністю позбавити її стає основним спонукальним мотивом діянь. Але саме це й суперечить суті справедливості, яка за своєю природою прагне до встановлення рівності та рівноваги між сторонами, що ворогують між собою. Подібні зловживання ідеєю справедливості та її практичне спотворення доводить, наскільки людська діяльність може виявитися чужою справедливості, навіть якщо вона відбувається в ім'я цієї справедливості. Заради уявної справедливості, яку кожен розуміє по-своєму, ближніх ображають, принижують, вбивають, позбавляють свободи та елементарних людських прав. Досвід минулого і сьогодення доводить, що однієї лише справедливості недостатньо. Вершиною справедливості є природні права людини, на які й повинен орієнтуватися кримінальний закон.

Таким чином, розуміння сутності злочину і покарання у християнській теології та праві не завжди співпадає. Найбільш повне відбиття сучасних поглядів щодо добра і зла, формування негативного ставлення до протизаконного, що дозволить визначити нові способи попередження злочинності, виробити навички досягнення дійсно вірних цілей покарання, а саме виправлення злочинця, – все це лише мета кримінального та кримінально-виконавчого права. Криза в духовно-моральній сфері, що супроводжується різким зростанням показників злочинності, вимагає уважного аналізу чинного законодавства під кутом зору моральних начал. Цим процесам має сприяти виявлення та актуалізація правових універсалій, до числа яких належать і моральні засади, концентровані у християнстві. Чинне в державі законодавство повинно базуватися на боговстановлених принципах, а не руйнувати їх та спонукати людину до негідної або навіть злочинної поведінки. Найбільш ефективне регулювання суспільних відносин є можливим лише за взаємодії релігійних норм з правовими.

Список використаних джерел

1. К 2050 году число христиан в мире возрастет на миллиард. URL.: <https://www.interfax.ru/world/553663>.
2. Гоббс Т. Левиафан, или материя, форма и власть государства церковного и гражданского. Москва: Мысль, 2001. URL.: https://www.civisbook.ru/files/File/Gobbs_Leviafan.pdf.
3. Филимонов Э.Г. Грех // Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. 7-е изд., перераб. и доп. Москва: Республика, 2001. С. 134.
4. Евангелие от Матфея, глава 15, стих 19. URL: <https://bible.by/verse-ua/40/15/19/>.
5. Соколовская О.В. Грех и преступление в христианской культуре: дисс. ... канд. филос. наук: 19.00.13 / ФГБОУВО «Омский

государственный педагогический университет». Омск, 2015. 176 с.
URL: https://omgpu.ru/sites/default/files/dissertaciya_sokolovskaya.pdf.

6. Фома Аквинский. Сумма теологии. URL: <https://azbyka.ru/otechnik/konfessii/summa-teologii-tom-1/>.

7. Федосова Н.С. Уголовное право и религия: Проблемы взаимовлияния и взаимодействия: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Владивосток, 2003. 208 с. URL.: <https://www.dissercat.com/content/ugolovnoe-pravo-i-religiya-problemy-vzaimovliyaniya-i-vzaimodeistviya>.

Ткаченко Ирина Миколаївна,
викладач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ОБОВ'ЯЗКИ, ЯКІ ПОКЛАДАЄ СУД НА ОСОБУ, ЗВІЛЬНЕНУ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ

Відповідно до ч. 2 ст. 65 КК України особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, має бути призначене покарання, необхідне й достатнє для її виправлення та попередження нових кримінальних правопорушень. Така вимога є однією із загальних засад призначення покарання. Проте у нашому суспільстві переважною є думка, що кожен правопорушник має бути притягнутий до кримінальної відповідальності та понести відповідне покарання. Але ж на меті покарання є не лише кара, а й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами. Крім того, існують випадки, коли особа, що вчинила кримінальне правопорушення, за певних обставин не заслуговує на суворі заходи кримінально-правового впливу, а їх застосування є недоцільним.

Так за певних умов (визначених статтею 75 КК України), якщо суд дійде висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, він може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням. При цьому особа протягом іспитового строку повинна не вчинювати нових кримінальних правопорушень і виконувати покладені на неї обов'язки. Саме характер обов'язків визначає ефективність звільнення від відбування покарання з випробуванням.

Окрім обов'язку періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації та повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи або навчання, які покладає суд на засудженого, на останнього можуть додатково покладатися такі обов'язки:

1) Попросити публічно або в іншій формі пробачення у потерпілого. Пробачення може бути викладене засудженим усно (зокрема, у залі судового засідання, під час зібрання трудового колективу, через радіо, телебачення, інші ЗМІ) або письмово